

Kolekcja 735 monet, medali i odznak zakupiona do Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie

Borys Paszkiewicz

Uniwersytet Wrocławski

borys.paszkiewicz@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9148-2751>

Abstrakt

W tekście opisano kolekcję pomorskich numizmatów pochodzących z okresu od końca XII do XIX w., którą w 2022 r. do swoich zbiorów nabyło Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Stargardzie. Monety zostały zakupione do zbiorów muzealnych dzięki wsparciu finansowemu Gminy Miasto Stargard i jest to trzecia co do wielkości kolekcja na Pomorzu Zachodnim (po zbiorach szczecińskich i koszalińskich).

Abstract

The paper describes a collection of old coins, medals and decorations dating to the period between the end of the 12th until the 19th centuries, which was purchased by the Museum of Archaeology and History in Stargard in 2022. The coins were purchased thanks to the financial support of Municipal Commune Stargard and are the third biggest collection (the bigger ones being collections in Szczecin and Koszalin) in Western Pomerania.

Słowa kluczowe

Pomorze, Stargard, numizmatyka, kolekcja

Keywords

Pomerania, Stargard, numismatics, collection

W 2022 r. Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Stargardzie dzięki wsparciu finansowemu Gminy Miasto Stargard nabyło kolekcję monet i medali. Zgodnie z wolą sprzedającego, miała ona pozostać w Stargardzie, wzbogacić zbiory miejscowego Muzeum i służyć pogłębianiu wiedzy historycznej mieszkańców miasta. Kolekcja została wpisana do księgi inwentarzowej numizmatów pod numerami inwentarzowymi od MS/N/2486 do MS/N/3196.

Zakupiona do zbiorów Muzeum kolekcja składa się głównie z monet pochodzących z okresu od końca XII do początku XIX w. Uwaga twórcy kolekcji skoncentrowana była na Pomorzu, ale – przypuszczalnie omyłkowo – włączył do niej pewne okazy niezwią-

zane z tą krainą. Uzupełnieniem zbioru monet jest też niewielki zestaw innych przedmiotów: medali, medalików, zetonów i odznak, sięgających od XVI w. (w kopii) do połowy wieku XX. Sam pomorski profil zasługuje na podkreślenie, bowiem publiczne kolekcje monet pomorskich nie odbudowały się ze zniszczeń wojennych i w zasadzie poza zbiorem szczecińskim oraz – znacznie słabszym – koszalińskim polskie muzealnictwo pozbawione jest kolekcji studyjnych. Bardzo cenne są umieszczone w dokumentacji dane proveniencyjne zabytków, które w przyszłości będą mogły wspomóc badania naukowe.

Reprezentacja mennictwa pomorskiego jest w kolekcji nierównomierna. Najlepiej obesłane są stulecia XV–XVII, natomiast stosunkowo niewiele monet pochodzi z wcześniejszego okresu. Nie ma w zbiorze najwcześniejszych monet pomorskich, anonimowych naśladownictw z wieku XI i monet brązowych z 1. poł. XII w.¹ (ale trzeba zaznaczyć, że takie monety są – acz nieliczne – w zbiorach Muzeum skądinąd i mogą uzupełniać ewentualne ekspozycje). Wczesne mennictwo książęce reprezentuje jeden tylko, cenny i rzadki denar ze schyłku XII w., z półpostacią św. Jana Chrzciciela, patrona katedry w Kamieniu, niezwykle ciekawy ze względu na nowatorski w tym czasie sposób portretowania świętego $\frac{3}{4}$ w lewo, z błogosławiącą prawicą².

Mennictwo XIII i pocz. XIV w. reprezentowane jest przez 19 monet, denarów i brakteatów. Zbiór jest niewielki, ale pokazuje zasadnicze nurty mennictwa pomorskiego: stosowane formy – małe denary dwustronne i brakteaty guziczkowe – oraz monety z imieniem księcia Barnima (innych imion na denarach pomorskich tego okresu nie znamy) i anonimowe. Większość monet z omawianej grupy chronologicznej jest w dobrym stanie (wykonania i zachowania) i może z powodzeniem służyć do celów ekspozycyjnych.

Bardzo obficie reprezentowany jest kolejny rozdział mennictwa pomorskiego – dwustronne denary słowiańskie, zwane też ziębimi oczkami (*Vinkenaugen*). Ich emisja rozpoczęła się w 2. ćwierci XIV w. i trwała do 3. ćwierci XV stulecia, w późniejszych fazach towarzysząc emisji grubszej monety: wittenów i ich pochodnych. Dziś ich chronologia jest zbadana dość powierzchownie, stanowią też wyraźnie wyodrębnioną grupę, specyficzną dla Pomorza, Nowej Marchii i częściowo Meklemburgii. W prezentowanej kolekcji liczy ona 99 egzemplarzy pomorskich. Monety tego rodzaju są zazwyczaj wybite niedbale i często zużyte. Mimo to można w oferowanym zbiorze znaleźć egzemplarze czytelne i dobrze zachowane, przydatne do ekspozycji i publikacji.

„Ziębie oczka” to wielki obszar numizmatyki pomorskiej, od dawna czekający na gruntowne zbadanie nowoczesnymi metodami³. Jest rezultatem aktywności menniczej miast (której podstawy prawne – książęce przywileje – znamy tylko w niektórych przypadkach), a także działalności biskupa jako władcy ziemi kołobrzeskiej. Badania tych monet utrudnione są przede wszystkim brakiem reprezentatywnych kolekcji i przypadkiem dawnych skarbów, opublikowanych jedynie pobieżnie. Znaleziony po II wojnie światowej skarb z Łagiewnik jest tak wielki (ok. 20 000 egzemplarzy, z czego ok. 4200 w zbiorze muzealnym), że dotąd nie został opracowany i opublikowany

¹ Zob. Paszkiewicz 2012; Bogucki, Magiera 2015.

² Obszernie na jego temat: Paszkiewicz 2017, 52–59.

³ Bahrfeldt 1893.

dostatecznie szczegółowo⁴, dokładną publikację otrzymał natomiast skarb ze Strzelec Krajeńskich I z 1977 r. (2773 monety)⁵. Na pełną publikację czeka jeszcze znaleziony w 2014 r. mniejszy, niespełna dwutysięczny skarb ze Strzelec Krajeńskich II⁶. W takiej sytuacji właśnie reprezentatywna, urozmaicona chronologicznie kolekcja „ziębich oczek” jako całość daje możliwość szerokich badań. Ponadto umożliwia zaprezentowanie publiczności realnego wyglądu tych monet (znanych głównie z XIX-wiecznych rycin), co pomogłoby w przyszłości np. w odczytywaniu egzemplarzy jednostronnych, często spotykanych w tej grupie.

Mennictwo monet większych od denarów zostało na Pomorzu rozpoczęte w 1369 r. w Strzałowie (Stralsundzie), ale dopiero stopniowo było w następnych dekadach podejmowane przez kolejne miasta i pomorskich książąt⁷. Były to monety oparte na wzorcu lubeckiego wittena, pierwszej monety wielodenarowej nad Bałtykiem, jednak wittenny pomorskie od początku były nieco mniejsze od lubeckich. Z czasem wprowadzono też inne monety o mniejszych i większych nominałach, wybijane do połowy XV w. Szczególną cechą tego mennictwa było wielokrotne powracanie do dawnych typów monet, ale z niższym standardem. Używano też na monetach nieaktualnych znaków, ustalonych kilkadziesiąt lat wcześniej w porozumieniach monetarnych Hanzy Wendyjskiej. Nie zamieszczano natomiast imion władców, ani – rzecz jasna – dat. Dlatego też dzisiaj rozpoznanie tych monet jest dość powierzchowne, bo przy tradycyjnych metodach – bez fotografii i dokładnych pomiarów wszystkich monet – nie można było rozwiązać problemu ich datowania i dziś dopiero otwarły się przed nami takie możliwości. Monet z tej fazy jest w kolekcji 31. Są bardzo urozmaicone pod względem pochodzenia i nominału, i dobrze prezentują rywalizację między miastami – w tym Stargardem – a książętami. Na uwagę zasługuje ładny, rzadko spotykany denar szczeciński z tego czasu, wybitny w formie płaskiego brakteatu. Udostępnienie tych monet do badań przybliży na pewno rozwiązanie wspomnianych problemów badawczych.

Najgorzej opracowanymi pomorskimi monetami średniowiecznymi są czterofeniówki waluty słowiańskiej, zwane *Viercken*, *firken* lub *quadrini*. Po II wojnie światowej w numizmatyce polskiej przyjęto dla nich nazwę „kwartnik”, całkowicie nieadekwatną, nie były bowiem ćwiercią (kwartą) żadnej większej jednostki aż do schyłku XV w.⁸ W literaturze panuje o nich przekonanie, oparte na błędnym zrozumieniu pewnego dokumentu, że bito je od 1408 r. W rzeczywistości widzimy je w znaleziskach dopiero od połowy XV w., choć wprowadzono je na pewno przed 1447 r., ponieważ wówczas elektor brandenburski Fryderyk II polecił bicie ich naśladownictw w Przecławiu (Prenzlau)⁹. Były to monety kilku miast pomorskich – w tym Stargardu – uzupełniające lub zastępujące dotychczasową emisję denarów słowiańskich, „ziębich oczek”. Koniec emisji *firkenów* jest jeszcze bardziej zagadkowy, ponieważ mimo reform centralizacyj-

⁴ Buczek 1965.

⁵ Szczurek 2017, 51–115.

⁶ Miazga, Milejski 2022.

⁷ Stefke 1981; Stefke 1995; Leukhardt 2010.

⁸ Paszkiewicz 2022, 146–148.

⁹ *Codex* 1831, 218, dokument nr LXXVII, przypis.

nych Bogusława X są przesłanki świadczące, że miasta były je jeszcze w końcu XV w., a w skarbach są licznie obecne nawet nie w pierwszej, ale dopiero w 2. ćwierci XVI w.¹⁰ Zbiór zawiera 89 firkenów pomorskich oraz jedno brandenburskie naśladownictwo. Reprezentowane są wszystkie miasta prowadzące to mennictwo i obie jego główne fazy, można je więc nie tylko zilustrować, ale prawdopodobnie również przebadać. Bardzo dobra jest reprezentacja firkenów stargardzkich.

Monety jednoczyciela i twórcy nowożytnego Pomorza, Bogusława X¹¹, są wprawdzie stosunkowo często spotykane, ale nietatwe do zgromadzenia, ponieważ nie tylko bito je w wielu nominałach i mennicach, ale w większości datowano, więc kolekcja winna zawierać wiele roczników. Wyższe nominały – srebrne bugslauery i złote reńskie ze złota – są niezwykle rzadkie i, niestety, nie ma ich w kolekcji. Zawiera ona jednak liczne roczniki wittenów (ryc. 1) i dwukrotnie większych szelągów oraz dwa brakteatowe szerfy z gryfem. Wraz z rzadkimi monetami synów i następców Bogusława X: Jerzego I i Barnima IX, są to 53 egzemplarze, na ogół o bardzo dobrej prezencji, a zarazem reprezentujące wysoki poziom artystyczny. Na wystawach mogą świetnie reprezentować ten ważny okres w dziejach Pomorza i formowanie się tu nowożytnego systemu monetarnego. Mogą też posłużyć do studiów nad tym mennictwem, zwłaszcza słabo oświetlonymi wzajemnymi związkami mennic książęcych.

Ryc. 1. Pomorze, Bogusław X, witten, 1512, mennica szczecińska (awers i rewers).
Fot. M. Gryciuk, oprac. C. Rysz, MAH w Stargardzie

Od 1524 r. Księstwo Pomorskie nie wybijało monet, co było konsekwencją przemian monetarnych w Rzeszy¹² oraz – prawdopodobnie – niedostępności odpowiednio tanich metali szlachetnych. Wznowienie mennictwa nastąpiło dopiero w 1580 r.

¹⁰ Szczurek 1994, 116–118.

¹¹ Krüger 2006, 37–40.

¹² Szerzej o nich: Nemeškal 2001, 25–177.

Książęta Jan Fryderyk i Ernest Ludwik wprowadzili w rok później specyficzny rodzaj drobnej monety miedzianej, mającej w walucie lubeckiej nominalną szerfa – i tak zwykle dziś nazywanej – acz w walucie sundzkiej (strzałowskiej), używanej w księstwie, były to fenigi. Szerfy, do niedawna rzadkie, rozpowszechniły się znacznie w ostatnich dwu dekadach z licznych znalezisk pojedynczych, zarówno archeologicznego, jak niearcheologicznego pochodzenia i jako jeden z niewielu gatunków monety pomorskiej zyskały nową monografię¹³. W kolekcji jest 59 szerfów, wiele z nich o ładnej prezencji, co spotyka się rzadko a umożliwia ich wykorzystanie w ekspozycjach.

Poza krótko bitymi szerfami, nowożytnie księżęce mennictwo pomorskie pozostawiło wiele monet srebrnych i złotych a nawet całe serie kolekcjonerskie¹⁴, związane z zainteresowaniami książąt – zwłaszcza Filip II był miłośnikiem numizmatyki¹⁵. Monet z tej grupy jest w zbiorze aż 200. Do kolekcji udało się włączyć kilka dużych i ozdobnych talarów i półtalarów oraz monety pamiątkowe, m.in. półgulden na pogrzeb króla Szwecji, Gustawa II Adolfa, i monety na pogrzeb Bogusława XIV (ryc. 2), szczególnie użyteczne na wystawach o historii Pomorza. Dominują monety drobniejsze: grosze, półtoraki i zwłaszcza podwójne szelągi, znakomicie ilustrujące kryzys monetarny Rzeszy w pierwszej ćwierci XVII w. i próby stabilizacji monetarnej. Trwająca cały czas dwoistość walut na Pomorzu – lubeckiej i sundzkiej – utrudnia zrozumienie nominalów tych monet, oznaczanych zwykle przelicznikami talarowymi, nie zawsze prawdziwymi. Do szczególnych walorów należą dwuszelągi uznane przez twórcę kolekcji za odbitki w miedzi, tj. próby, najprawdopodobniej jednak będące dobrze wykonanymi falsyfikatami z epoki,

Ryc. 2. Pomorze, wspólna emisja szwedzko-brandenburska, szeroki talar na pogrzeb Bogusława XIV, 1654, mennica szczecińska; późniejsza kopia (awers i rewers).
Fot. M. Gryciuk, oprac. C. Rysz, MAH w Stargardzie

¹³ Gibczyński, Witkiewicz 2011. Recenzja: Piniński 2011.

¹⁴ Piniński 1976, 26–29; Krüger 2016, 29–50.

¹⁵ Bollnow 1938.

a także podwójny szeląg kontrasygnowany przez Strzałowo i Wismar. Kontrasygnatury, czyli wtórnie przybijane na monetach stempelki, miały zwykle na celu określenie prawnych warunków obiegu monet obcych lub dawnych. W zbiorze brak srebrnych monet Jana Fryderyka, Ernesta Ludwika i Bogusława XIII, których reprezentują wyłącznie szeryfy, ale pierwszego z tych książąt można pokazać na ładnych odlewach półtalara i owalnego medalionu z kolekcji. Wszystko to pozwoli dobrze ilustrować ważny dla Stargardu okres wojny trzydziestoletniej, a szczegóły monet drobnych mogą być jeszcze wdzięcznym tematem badań mimo ukazania się przed kilkoma laty monografii dwuszelągów¹⁶.

Monety Pomorza szwedzkiego (85 egzemplarzy) zdominowane są przez licznie bite okazy z imionami Karola XI i Adolfa Fryderyka, obejmujące zarówno drobne, jak grube monety srebrne. Reprezentowani są wszelako wszyscy władcy, od Krystyny (ryc. 3) aż do Gustawa IV Adolfa, poza tymi, którzy – jak Ulryka Eleonora, Fryderyk i Karol XIII – monet dla Pomorza nie wybili, choć na nim panowali. Pokazana jest zarówno kontynuacja mennictwa książęcego – najpierw w mennicy w Szczecinie, potem w Strzałowie – jak też uczestnictwo Pomorza w przemianach monetarnych Rzeszy. Na wielu monetach wspomina się konwencję lipską z 1690 r., według której mennice pracowały jeszcze w 3. ćw. XVIII w. Wśród dobrych groszy (to nazwa zdawkowych monet, oznaczonych jako 1/24 talara) króla Adolfa Fryderyka (ryc. 4) dwa egzemplarze wyróżniają się wyglądem – prawdopodobnie są to fałszerstwa wykonane na polecenie i rachunek Fryderyka II pruskiego. Ten zwany przez Niemców „Wielkim” władca Prus i Brandenburgii fałszował bowiem bez oporów monety wszystkich sąsiadów, a nawet swoje własne. Walory ilustracyjne ma też pamiątkowy medal szwedzki Karola XII na pokój w Altranstädt (1706 r.), oraz również szwedzki medal na tryumfy szwedzkiego oręża, wybity w 1921 r., którym można na wystawie uzupełnić serię pomorską.

Ryc. 3. Pomorze szwedzkie, królowa Krystyna, witten, 1651, mennica szczecińska (awers i rewers).

Fot. M. Gryciuk, oprac. C. Rysz, MAH w Stargardzie

¹⁶ Gibczyński, Witkiewicz 2014.

Ryc. 4. Pomorze szwedzkie, król Adolf Fryderyk, dobry grosz, 1763, mennica strzałowska (stralsundska) (awers i rewers).

Fot. M. Gryciuk, oprac. C. Rysz, MAH w Stargardzie

Gdy Bogusław X pod koniec XV w. podporządkował sobie półniezależne dotąd pomorskie miasta, jedno tylko zdołało uchronić częściowo swoją autonomię, mianowicie Strzałów (Stralsund), który wykupił w swoim czasie prawo mennicze dawnego Księstwa Rugijskiego. Miasto uznało wprawdzie w 1504 r. książęcą zwierzchność menniczą, czyli prawo stanowienia stopy menniczej przez księcia, ale utrzymało prawo użycia własnego stempla. Jak w późnym średniowieczu wszystkie mennicze miasta pomorskie pomijały imiona książąt pomorskich, tak w okresie nowożytnym aż do XVIII w. nie umieszczał ich Strzałów, pomijając nawet króla Szwecji. Na monetach grubych, bitych w miejskiej mennicy wedle cesarskich ordynacji i porozumień monetarnych stanów Rzeszy, umieszczano natomiast imiona cesarskie. Cesarze zatem, których imiona widnieją na strzałowskich monetach, nie byli zwierzchnikami mennicznymi, ale – podobnie jak w nowożytnym mennictwie niemieckim – ich imiona służyły jako odniesienie do systemu monetarnego ustalonego w ordynacjach, sygnowanych przez ich poprzedników¹⁷. Monet Strzałowa jest w zbiorze 16 i są wyłącznie drobne i średnie (więc bez cesarskich imion). Szczególnie efektowne są dwa grosze krzyżowe z początku XVII w. Strzałowo wyraźnie nie był w centrum zainteresowania twórcy kolekcji, ale monety tego miasta stanowią cenne uzupełnienie numizmatyki pomorskiej.

W centrum zainteresowania kolekcjonera był natomiast bez wątpienia Stargard. Drugi po średniowiecznym, epizodyczny okres działalności menniczej w tym mieście przypadł na czasy podziału Pomorza i reprezentowany jest przez 18 monet bitych pod stemplem elektora brandenburskiego, Fryderyka III (ryc. 5). Podczas gdy Szwecja zachowała w swojej części Pomorza tradycyjny system monetarny, ponieważ system szwedzki nie

¹⁷ Krüger 2006, 99–102, 112–114.

nadawał się do przeniesienia na kontynent, polityka monetarna Brandenburgii nastawiona była na objęcie Pomorza obiegiem monety brandenburskiej. Były już po temu podstawy w postaci pomorskich monet odpowiadających brandenburskim dobrym groszom. Dlatego odróżnienie monet bitych w Stargardzie od produktów innych mennic pracujących dla Brandenburgii opiera się wyłącznie na znakach mennicznych¹⁸. Są to zarówno monety drobne, jak grube (guldeny) (ryc. 6), można więc uznać, że nowożytny epizod menniczny Stargardu jest zilustrowany w zbiorze bardzo dobrze, a dzięki dobremu stanowi większości monet, przydatny do celów ekspozycyjnych. Monety władców Brandenburgii związane z Pomorzem to również srebrne odbitki dwudukatów na zdobycie Szczecina w 1677 r. (jedna z nich znakomicie zachowana), półgulden na hołd Szczecina w 1721 r. oraz trzy monety z krótkotrwałej mennicy szczecińskiej z 1753 roku – razem sześć egzemplarzy. Wraz ze zniknięciem Pomorza z mennictwa brandenburskiego kończy się też zainteresowanie twórcy kolekcji mennictwem królów pruskich.

Ryc. 5. Pomorze brandenburskie, Fryderyk III, podwójny grosz, 1691, mennica stargardzka (awers i rewers).
Fot. M. Gryciuk, oprac. C. Rysz, MAH w Stargardzie

W skład kolekcji wchodzi również 38 innych monet, głównie średniowiecznych, najczęściej błędnie uznanych przez jej twórcę za pomorskie. Poza trzema fałszywymi brakteatami, brandenburskim firkenem naśladowującym pomorski i brandenburską 6-fenigówką, o których była już mowa, są to witteny Stargardu meklemburskiego, Lüneburga i Rostocku, brakteat wschodniopomorski z końca XIII w., denar i dwa brakteaty szwedzkie, brakteat hamburski i lauenburski, brakteaty niepewnego pochodzenia, denary *Vinkenaugen* spoza Pomorza, denar czeski, obol węgierski, moneta hiszpańska z XVII w. i monety nieokreślone. Szczególnym zabytkiem jest miedziany, fałszywy grosz heski panującego w XV w. landgraфа Ludwika I lub II, kompozycja chyba nieco później-

¹⁸ Bahrfeldt 1913, 65–83.

Ryc. 6. Pomorze brandenburskie, Fryderyk III, gulden, 1689, mennica stargardzka (awers i rewers).
 Fot. M. Gryciuk, oprac. C. Rysz, MAH w Stargardzie

sza i dość fantazyjna, łącząca motywy z różnych monet, także miśnieńskich. Może to być nawet liczman (przedmiot używany w dawnej technice obliczeniowej); jest atrakcyjny ekspozycyjnie. Mimo przypadkowości wymienionych monet, większość z nich może w zbiorze pełnić rolę materiału porównawczego, a także ilustrować tło historyczne, pozostają bowiem w różnego rodzaju związkach z mennictwem pomorskim.

W zbiorze są też 24 przedmioty niebędące monetami. O przydatności ekspozycyjnej niektórych z nich już wspomniano. Są tu XX-wieczne medaliki i odznaki ze Starogardu, dokumentujące życie sportowe mieszkańców i funkcjonowanie tutejszego garnizonu. Są także podobne przedmioty z innych części Pomorza lub odnoszące się do prowincji pomorskiej jako całości. Nie należy do nich renesansowy liczman z gryfem¹⁹. Nie jest to bowiem gryf heraldyczny, lecz, wraz z postumentem i skrzydlatym sercem, część emblematu, uzupełnionego sentencją *Virtute duce comite fortuna* („Gdy cnota wodzem, szczęście towarzyszem”), prawdopodobnie korespondującą z dwoistą naturą tej bestii (gra słów ukrywa tu również nowołacińskie tytuły władców: *dux* i *comes*, jakby „gdy cnota księciem, szczęście hrabią”). Emblemat taki jest spotykany, zwłaszcza w drukach z XVI w. Z uskrzydłonym globem zamiast serca używał go np. jako sygnatury lyoński drukarz Sébastien Gryphe (1493–1556), a także drukarz Giovanni Griffio w Wenecji w 2. poł. XVI w. Chronostych wskazuje datę [1]622. Dodany na postumencie wyraz *HVLFF* („pomoc”) jest zarazem akronimem podpisu saskiego mincerza: *Heinrich von Lünen fecit* („uczynił”). Choć obcy, niewątpliwie jest to ciekawy zabytek, bardzo dobrze zachowany i przydatny do ekspozycji dotyczących kultury renesansu, w której emblematy odgrywały ogromną rolę. Innym przypadkowym, ale ciekawym przedmiotem w tej grupie jest uszkodzony okaz, którego natura nie jest jasna: może to

¹⁹ Neumann 1872, 287–288, nr 35 648–35 651.

fragment aplikacji lub oberwany wisior przy bransoletce. Przedstawia Emilię Plater (z pomylonym imieniem: CECILIE GRAEFIN V. PLATER) w imaginacyjnym przedstawieniu, w rogatywce z kitką i w kontuszu, pochodzącym z popularnej litografii Gustava Schlicka z Lipska (po 1840 r.). Przedmiot jest niewątpliwie trudny do ekspozycji (destrukcyjny, bardzo mały), ale stanowi rzadką ilustrację czasów, gdy polski ruch narodowy cieszył się sympatią niemieckiej (a przynajmniej saskiej) opinii publicznej – przypuszczalnie z okresu Wiosny Ludów. Zasluguje też na szczegółowe opracowanie. Właściwie tylko XX-wieczna plakietka (przypuszczalnie okucie pasa) z herbem Hesji nie sugeruje żadnego istotnego zastosowania w zbiorze. Może jednak pochodzić z jakiegoś lokalnego znaleziska.

Kolekcja stanowi znakomity zaczątek regionalnego zbioru numizmatycznego, skupionego na Pomorzu i monetach krajów sąsiednich. Warto ją uzupełniać – zwłaszcza w najslabiej reprezentowanym, wcześniejszym średniowieczu pomorskim. Odpowiednio wyeksponowana lub opublikowana, skłoni też publiczność do jej uzupełniania poprzez dary. Dziś są to zresztą monety dostępne na rynku antykwarycznym. Już w obecnej postaci jednak stanowi ona piękną ilustrację średniowiecznych i nowożytnych dziejów Pomorza, a także wartościowy materiał naukowy dla tej problematyki. Odnosi się oczywiście przede wszystkim do historii pieniądza, ale także do dziejów symboliki, w tym heraldyki, i metrologii historycznej.

Bibliografia

LITERATURA

- Bahrfeldt E. 1893. Vinkenaugen: eine numismatische Studie. W: *Festschrift zur Feier des fünfzigjährigen Bestehens der Numismatischen Gesellschaft zu Berlin*. Berlin, 113–125.
- Bahrfeldt E. 1913. *Brandenburgisch-preussische Münzstudien*. Berlin.
- Bogucki M., Magiera J. 2015. Lund–Odense–Lund–Kolobrzeg. Danish influences in the Zemuzil Bomeraniorum coinage. W: T. Talvio, M. Wijk (eds.), *Myntstudier, Festskrift till Kenneth Jonsson*. Stockholm, 11–20.
- Bollnow H. 1938. Vorgeschichtsfunde im Besitze Herzogs Philipp II. *Monatsblätter der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde* 52, H. 1, 1–7.
- Buczek R. 1965. Skarb monet zachodniopomorskich z Łągiewnik, pow. Łobez. *Materiały Zachodniopomorskie* 11, 525–542.
- Codex 1831. *Codex Diplomaticus Brandenburgensis continuatus. Sammlung ungedruckter Urkunden zur Brandenburgischen Geschichte*, hrsg. v. G.W. von Raumer, Erster Theil, Berlin, Stettin & Elbing 1831.
- Gibczyński W., Witkiewicz T. 2011. *Szerfy pomorskie. Opracowanie i katalog*. Szczecin.
- Gibczyński W., Witkiewicz T. 2014. *Podwójne szelągi w mennictwie pomorskim*. Szczecin.

- Krüger J. 2006. *Zwischen dem Reich und Schweden. Die landesherrliche Münzprägung im Herzogtum Pommern und in Schwedisch-Pommern in der frühen Neuzeit (ca. 1580–1715)*. Berlin.
- Krüger J. 2016. Münzgeschichte Pommerns in der Frühen Neuzeit. W: M. Olding (Hrsg.), *Die Münzen der pommerschen Herzöge*. Regensburg, 15–57.
- Leukhardt M. 2010. Die Wittenprägung der Herzöge von Pommern-Stettin im 14. und 15. Jahrhundert – Bestandsaufnahme und Versuch einer Neuordnung. *Baltische Studien NF* 96, 7–30.
- Miazga B., Milejski P. 2022. The second hoard from Strzelce Krajeńskie (2014) – preliminary studies and metal analyses of selected coins. *Sprawozdania Archeologiczne* 74(2), 337–365.
- Nemeškal L. 2001. *Snahy o mincovní unifikaci v 16. století*. Praha.
- Neumann J. 1872. *Beschreibung der bekanntesten Kupfermünzen. 6: Enthält den Schluss der Jetone, den Nachtrag und General-Index*. Prag.
- Paszkievicz B. 2012. The Pomeranian imitative coinage and the recent discoveries from Gdańsk. W: G. Dethlefs, A. Pol, S. Wittenbrink (Hrsg.), *Nummi docent! Münzen – Schätze – Funde. Festschrift für Peter Ilisch zum 65. Geburtstag am 28. April 2012*. Osnabrück, 127–142.
- Paszkievicz B. 2017. Denary zachodniopomorskie z drugiej połowy XII wieku na nowo zbadane. W: W. Garbaczewski, R. Macyra (red.), *Pieniądz i banki na Pomorzu*. Poznań, 41–96.
- Paszkievicz B. 2022. Rzecz o zgubionym kwartniku i pożyczonej babce. *Warszawski Pamiętnik Numizmatyczny* 10, 127–150.
- Piniński J. 1976. Dzieje pieniądza zachodniopomorskiego. Szczecin.
- Piniński J. 2011. Recenzja: W. Gibczyński, T. Witkiewicz, Szerfy pomorskie. Opracowanie i katalog. *Biuletyn Numizmatyczny* 4, 305–306.
- Stefke G. 1981. Silbergeld-Probleme im westlichen Ostseeraum ca. 1380-ca. 1430. *Nordisk Numismatisk Årsskrift*, 58–89
- Stefke G. 1995. Der «wendische Münzverein» und seine Nachbarn. Ein Überblick auf der Grundlage des heutigen Forschungsstandes. *Geldgeschichtliche Nachrichten* 30, 125–133.
- Szczurek T. 1994. *Skarb monet z XV i XVI wieku z Rowu koło Myśliborza*. Gorzów Wielkopolski.
- Szczurek T. 2017. *Późnośredniowieczne skarby monet z pogranicza Królestwa Polskiego, Śląska i Brandenburgii (Toporów, Strzelce Krajeńskie, Goraj, Międzyrzecz, Kunowice, Gorzów Wielkopolski)*. Gorzów Wielkopolski, 51–115.